

Inhoud

<i>Voorwoord</i>	5
1. <i>De “Verboden Stad” in Eindhoven</i>	9
2. <i>De Kattenrug en het Veeengebouw</i>	18
3. <i>Het Kriegslazarett van Seysz-Inquart</i>	23
4. <i>Londense besluiten over de terugkeer in Nederland en de betrokken afdelingen</i> ...	25
5. <i>De bevoegdheidsconflicten binnen het Londens</i>	31
<i>kabinet-Gerbrandy</i>	31
6. <i>Wat bezielde de socialistische minister Van den Tempel?</i>	33
7. <i>Wat waren de aspiraties van de officier van de</i>	36
<i>Nederlandse Landmacht Kruls?</i>	36
8. <i>Hoe kwamen er zoveel gedetineerden in Centraal Europa</i>	39
9. <i>Het eerste omslagpunt: de Wannsee-Konferensz</i>	47
10. <i>Het tweede omslagpunt: het mislukken van de operatie Barbarossa</i>	50
11. <i>Het derde omslagpunt: het ontplooiën van het tweede front in noordelijk</i> <i>Frankrijk</i>	53
12. <i>Het ontbeemden- en vluchtelingenvraagstuk als onderdeel van de kruistocht</i> <i>door Europa</i>	55
13. <i>De zienswijze van Eisenhower</i>	57
14. <i>Het oprichten van het Nederlandse Militair Gezag: Kruls komt op</i>	59
15. <i>Het Bureau Terugkeer</i>	64
16. <i>Het inter-geallieerde opperbevel te Brussel, de bevelsstructuur bij ontbeemdenzorg</i>	68
17. <i>De aanwijzing van een stoplijn in het westelijk Duitse grensgebied</i>	72
18. <i>Een verdragsrechtelijke overeenkomst tussen het Nederlandse kabinet en</i> <i>het geallieerde opperbevel over de terugkeerregeling</i>	77
19. <i>Het optreden van de bureauofficier 87 van Os van Delden</i>	87
20. <i>Het Veeengebouw, de Verboden Stad en de concurrerende instanties vanwege</i> <i>het verzet, de illegaliteit en de partizanen in Bevrijd Zuidoost Brabant</i>	92
21. <i>De functies die de Verboden stad kreeg</i>	96
22. <i>De overwinnende zienswijze van Van Os: keep them on the move over de</i> <i>ganse aardkloot</i>	102

23.	<i>De geduchte vrees voor de communisten bij het 106Londense kabinet.....</i>	106
24.	<i>Het mislukken van de operatie Market Garden en het vluchtelingenvraagstuk.....</i>	108
25.	<i>Het loskomen van de mensenstromen in het voorjaar van 1945 vanaf de rechter Rijnsoever.....</i>	110
	<i>Het Veemgebouw.....</i>	117
	<i>Lijst van afkortingen.....</i>	174
	<i>Lijst van geraadpleegde literatuur.....</i>	175

Voorwoord

In het Veemgebouw binnen Philips' "Verboden Stad" hebben van 18 september 1944 tot en met december 1946 honderdduizenden ontheemden of *displaced persons gekrioeld*. Mensen van alle landsaard, herkomst, etnische kenmerken, taal of subdialect, nationaliteit, sociale antecedenten of maatschappelijke rang of klasse, als men in dit verband dat verouderde begrip mag bezigen. Een Kroaat met een ambtelijke aanstelling binnen de gevreesde nationale veiligheidsdienst van zijn land lag op een krib vlak naast een oude stokdove Roma, die de slaap maar niet kon vatten uit vrees voor de hem steeds maar weer overweldigende nachtmerries aan het concentratiekamp. Daarnaast, innig vereend en zielsgelukkig, twee Joodse echtelieden uit twee verschillende vernietigingskampen, Jahwe dankend in vroom gebed dat zij gelukkig hereend waren na een ondoorgrondelijke reis vanachter de kim, de één uit Odessa, de andere via de Baltische landen. Verderop, op een stoel, een kribbig wrokkende oudere vrouw, wier vluchtrelaas ongelooftwaardig gedoemd werd door de Nederlandse Politieke Opsporingsdienst, die haar onmiddellijk uit de vervaalde stoet plukte die samendromde op het laadperron voor dat Veemgebouw, nadat een eindeloze goederentrein knersend de remmen had aangetrokken en tot standstand was gekomen, de stoomfluit droevig na-orgelend als een roerdomp in de ochtendmist. Een volkomen verdwaasde Georgische krijgsgevangene uit het Sovjet Rode Leger weer daarnaast. Hij heeft zich terstond na overgave aan Hitlers nazileger aangemeld als oorlogsvrijwilliger binnen de Duitse Legergroep Zuid, het Duitse legeruniform aangenomen met de bijzondere distinctieven van een milicien met de taken van tolk Georgisch/Duits/Russisch en is met de Legergroep méé opgetrokken naar de Kaukasus. En daarna méé teruggevlucht toen de Duitse heirscharen het niet meer houden konden onder de toenemende Sovjet-druk in de chaotische lentedagen van 1944. Voortgejaagd door dat Rode Leger is hij ver voorop geraakt, westelijk zelfs van de Elbe, en uiteindelijk heeft hij zich kunnen aansluiten bij de westwaarts trekende hongerende ontheemden-processies die zich zochten over te geven aan de weestelijke gwallieerden. En verderop, maar op goed geluk saamgestopt onder één moltondeken, een viertal eenzame kleuters, bij elkaar heul zoekend in elkanders lichaamswarmte, nadat zij hun gevoeg deden op de eindeloze rij potten, door de kloosterzusters van het Liefdesgesticht aan de Strijpsestraat aaneengereid nadat zij hun avondpap, onwennig, soms met trillende onderlip naar binnen hadden geslobberd, knipogend opkijkend naar de wittig lichtflakkerende t.l.-buizen die hen in een wezenloos onbarmhartig licht zetten. Alleen reizende weesjes, waarvan de ouders elders moesten zijn in andere wagons, of die – wellicht, wellicht – nog waren vergast voordat de Rode Legers hun kampen waren binnengemarcheerd als onverstaanbare maar onverklaarbaar goedgehumte bevrijders. En, onvermijdelijk, de eenzame bebrilde intellectueel, wachthoudend bij zijn met hennep touw bijeengebonden kartonnen koffer. Broedend op zijn asielrelaas

en wrokkend over het feit dat hij als fokvee met onnoembare anderen was samengeheud in de lift, op weg naar de negende verdieping van een gigantisch pakhuis. Later zal hij schrijven:

In Eindhoven zijn wij geen passagiers maar vrachtgoed. Op een zijspoor voor goederen wagons, naast een betonnen kolos met kleine ramen, stappen wij uit. Een groot bedreigend hek met prikkeldraad roept zwarte beelden op. Om mijn nek hangt een genummerd, groen label. In lange rijen staan wij voor de wagens en lopen, na bevel, met bundels of met lege handen naar de ingang van het Veemgebouw. Een kille kampsfeer hangt daar als een loden wolk.

Hij heet G.J. Durlacher, deze ontheemde. Deze Durlacher zal later faam maken als schrijver. Hij zal nog vaker terug komen op dit treurig arrivement, waarin de Nederlandse overheid zich van haar meest bureaucratische en dus ergerniswekkende zijde zal laten zien. Hij is verbolgen, Durlacher. Die overheid heeft hem gereduceerd tot stukgoed. Een transporteenheid. En dat is precies wat die overheid met Durlacher voorheeft. Hij is een transportabele spierkrachtelijkheid geworden, wiens denklevens tijdelijk irrelevant is. Hij wordt overgeslagen, vervoerd, is in transit of blijft in depot. Hij is, op fysiek overleven beducht, sluw, taai en vindingrijk. Hem zullen ze niet kisten, wie die “ze” ook mogen zijn. Het staat op zijn verbeteren gezicht getekend. Dat heeft hij met al die andere wezens gemeen. Niet meer. Niet minder. Hij staat op een vrachtbrief van de Nederlandsche Spoorwegen en hopelijk ook, straks, van andere transporteurs. Anderen staan, als ze geluk hebben, op die van de Compagnie Belge Transatlantique, The White Star, The Canadian Dispatchers en Furness Cargo’s. Hun tussenstation zal Antwerpen zijn en dan onbekende verten met onbegrensde mogelijkheden tegemoet, westwaarts, westwaarts, naar het wenkend geluk, en wég van het satanische oosten dat hen uitbraakte. Deze tallozen spreken ieder een tale die onverstaanbaar is voor anderen en naar de klankkleur waarvan maar gegist moet worden om een gooi te doen naar hun staat van herkomst.

Zó hebben de grote organisatoren van dit Eindhovens Babel, waarvan het Veemgebouw nu de Toren is, het ook bedoeld. Deze wezens zijn transporteenheden die in beweging moeten blijven. Fysieke lichamelikheden die verplaatst moeten worden, spierkrachtelijkheden die rubriek zijn op een vrachtbrief. *Keep them on the move.* Dat is hun gemene deler. Deze organisatoren zijn schier oorzaakloze bewegers als het opperwezen zelf. Hun namen luiden generaal Kruls en kolonel Van Os. Hun namen worden niet geprezen. Niet door hun transporteenheden, niet door de transporteurs en niet door het geallieerde opperbevel dat de transporten doet verrichten volgens een voor het individu onkenbare dienstregeling. Kruls en Van Os blijven onbekenden voor deze schepsels en hun heilsplan – als zij er al een hebben – blijft ondoorgroendelijk. Daarom doet dit alles ook zo Bijbels aan. Als er al een overkoepelend huishoudelijk reglement is voor deze eenheden, dan

VOORWOORD

kennen zij dat zelf niet en doet het er ook niet toe of het bestaat. Zij, die achter de coulissen kijken mogen weten: het bestaat niet, dat reglement. De transportleiders beschikken per treintransport wat het Veembeouw zal zijn: een huis van bewaring, een grenshospitium, een transitruimte, een gevangenis of de vestibule van een weeshuis. En naar gelang krijgt men een karton om de hals. Blauw, grijs, roze, vuilwit. Steeds van hetzelfde grove houtrijke karton. Er staan runentekens op, onbegrijpelijke afkortingen, stempels. Als bij een stamboekkalf dat zijn waarde in het oor gestanst heeft gekregen in een geel-plastieken kenkaart. Het is met voordacht gedaan, want Kruls en Van Os zien hen allen, wemelend, als creaturen die in beweging moeten blijven. Dus als vrachtgoed. Dat heeft Durlacher goed begrepen.

Dit boekje verhaalt hoe dit alles zo is gekomen. Het tracht duidelijk te maken wat de Nederlandse regering bewoog om dit te organiseren in de Verboden Stad, waarom er geen echt reglement was voor allen die in dat Veembeouw moest verwijlen, waarom dezen zo divers waren en vrijwel niets deelden en ook niet wilden delen. En waarom de een daarin wilde berusten, de andere zich daarin verheugde – reeds omdat het met hem of haar veel erger had kunnen aflopen, dat moet de lezer goed bedenken – en waarom nog iemand anders daarin een oorzaak vond tot blijvende wrok, desoriëntatie of psychische ontsporing, al waren de mensen die het ondergingen zich dat op dat moment vrijwel nooit bewust.

Daarom bestaat dit verhaal uit twee delen. Het eerste deel beschrijft de voorbereiding van de bouw en inrichting van deze Toren van Babel. Wie waren de ontwerpers, waarom werd hun ontwerp zo en niet anders, wat hadden zij met deze Toren eigenlijk voor? En vervolgens, afzonderlijk: wat waren de beklimmers van de trappen in deze Toren voor mensen, waar kwamen ze vandaan, waarom klommen zij – voor het uitzicht, om in beweging te blijven, dachten ze op het platform een passage naar hemelse sferen te krijgen of meenden ze daar een voedselverstreking te krijgen of transcendente inzichten – en als de klim niet beviel, wat stond hen dan te doen? Kregen ze dan een alternatief of was het als in het Hotel California in het bekende lied van The Eagles: de roze champagne kunt u krijgen, maar geen ticket om uit te checken? De Torenbouwers kregen andere klimmers dan zij verwachtten. En de klimmers beklommen de Toren, omdat zij niet anders konden, nadat zij uit hun trein waren gestegen. Een weg terug bestond niet. Zoals vaak in het menselijk leven. Maar hier zo navrant ervaren dat de klimmers er later nog met huivering en hoogtevrees op terug bleven zien. *Zij keken óp naar de plaats des Gerichts, en zie: daar was slechts boosheid.* Aldus Prediker III: 16. *En: al uwe minnaars hebben u vergeten.* Aldus Jeremia XXX:14. Bijbelser kan het niet zijn geweest in dit Eindhovens Babel